

Zien, oordelen, handelen

Gaston Durnez publiceerde het uitstekende *Vroeger waren wij veel jonger*, een boek over zijn eerste zestien levensjaren. Dit najaar is deze éminence grise van de Vlaamse journalistiek te zien in een documentaire over armoede in Wallonië, waar hij vijftig jaar geleden spraakmakende reportages over schreef. Een gesprek over Boon, mijnwerkers, en de journalistieke principes van kardinaal Cardijn.

DOOR TOON HORSTEN

Gaston Durnez zwijgt. En denkt na. Of de armoede die hij in zijn jeugd heeft gekend zijn houding in zijn verdere leven heeft bepaald, wilden we weten. 'Wie opgroeit in armoede, maakt altijd een verpletterend, bijzonder pijnlijk moment mee', zegt hij dan. 'Het ogenblik waarop hij beseft dat zijn situatie uitzichtloos is. Dat hij kan dromen wat hij maar wil, dat hij de talenten mag hebben die hij heeft, maar dat zijn achtergrond ervoor zal zorgen dat hij die talenten nooit zal kunnen ontplooiën. Dat hij arm is en dat zal blijven. Als je er, zoals ik, toch in slaagt uit je milieu te breken en je dromen te realiseren, blijf je wellicht daardoor altijd bang. Bang om kwijt te spelen wat je hebt opgebouwd. En het is alsof je altijd opnieuw gedwongen wordt, door je milieu en door jezelf, om jezelf te bewijzen. Hier ben ik, dit kan ik.'

Gaston Durnez (°1928) groeide op in een arme katholieke arbeidersfamilie. Eerst in Wervik, later in Asse. In *Vroeger waren wij veel jonger* doet hij het relaas van zijn jeugd. Het is het verhaal van een arbeiderskind dat kon schrijven. Een kind dat zich een weg uit de miserie schreef. 'Ik ben opgegroeid in de crisisjaren voor de Tweede Wereldoorlog', vertelt hij. 'Weinig mensen kunnen zich nog voorstellen wat dat betekent, een crisis van die omvang. De crisis was alomtegenwoordig. In de gesprekken van onze ouders, maar ook op straat. Iedereen in mijn buurt had problemen, overal zag je werkloosheid, armoede en miserie. Mijn geluk was dat we thuis met zo velen waren, zodat we elkaar hadden om plezier te maken. We woonden buiten, zodat we veel ruimte hadden. Daarom kan ik uiteindelijk toch ook zeggen: wij bezaten weinig, maar hadden veel.'

Vroeger waren wij veel jonger wil nadrukkelijk geen geschiedkundig werk zijn. Durnez vertelt zijn verhaal vanuit zijn eigen perspectief op het moment zelf, zonder gebruik te maken van dingen die hij in zijn verdere leven heeft geleerd of beter is gaan begrijpen. 'Het was emotioneel heel moeilijk om te schrijven', zegt hij. 'Het heeft lang geduurd voor ik de juiste toon gevonden had. Jaren geleden was ik al begonnen aan een boek over mijn jeugd, dat ik samen met mijn erg goede vriend Boontje zou schrijven, Louis Paul Boon, die ik leerde kennen als medepanellid in het televisieprogramma *'t Is maar een woord*. Zijn jeugd was zeer verwant aan de mijne. Hij stelde me voor om er samen een boek over te schrijven, elk om de beurt een hoofdstuk. Ik begon ijverig

te pennen, maar Boontje had alweer iets anders om handen, en werkte liefst dat project verder af. Gelukkig maar: het werd zijn meesterwerk over Daens.'

Met veel genegenheid schrijft Durnez in het boek over zijn tijd bij de kajotters van kardinaal Jozef Cardijn. 'Hun grote verdienste is geweest dat ze waardigheid en zelfbewustzijn hebben gegeven aan jonge Vlaamse arbeiders en arbeiderskinderen. Toen ik bij de kajotters kwam, was het eerste wat ik deed, op aanraden van de leiding, een boekje aanleggen met knipsels over arbeidsomstandigheden en werkloosheid. Ze wilden ons bewust maken van onze eigen situatie. Alles volgens de simpele leefregel die kardinaal Cardijn, de stichter, ons meegaf: 'Zien, oordelen, handelen.' We leerden dat op ons hele leven toe te passen. En ik heb altijd gevonden dat het ook voor een journalist een zeer bruikbare regel is.' Lachend voegt hij daaraan toe: 'Als je het zo samenvat, lijkt het heel simpel, journalist zijn.'

Die van Laken

De figuur Cardijn oefende een doorslaggevende invloed uit op een hele generatie. 'Onze gewestleider in die tijd was de latere ACV-topman Jef Houthuys. Toen ik Cardijn later zelf hoorde spreken, zag ik meteen dat Houthuys' manier van praten daar een kopie van was. *Meneer Cardijn*, zoals iedereen hem noemde, kon plots midden in zijn betoog een stilte inbouwen, met een vinger recht de zaal in wijzen en dan oreren: "Vergeet niet dat gij evenveel waard zijt als die prins ginder in Laken!" Waarna hij zijn arm met uitgestoken vinger min of meer de richting van Laken uitstak. Dat maakte toen nogal indruk, hoor.'

'De kajotters organiseerden ook toneelvoorstellingen en bonte avonden. Dat was voor mij een echte speeltuin, ik schreef de ene sketch na de andere. Op een bepaald moment mocht ik met mijn teksten naar het hoofdkwartier aan de Paleizenstraat in Brussel komen, waar Cardijn woonde en waar zijn staf zat. Mijn teksten zouden in het hele land gebruikt worden – al was men verbaasd dat ik nog maar veertien jaar oud was. Tussen de middag mocht ik in hun refter blijven eten, waar plots Cardijn in eigen persoon kwam binnengewandeld. Hij kwam zowaar naast mij zitten. "Wie zijde gij?" vroeg hij, op z'n Brabants. "Vanwaar zijde gij?" "Wat doet gij?" Daarna zei hij iets onvergetelijks: "Wij gaan goed samenwerken." Later heb ik gehoord dat hij dat tegen veel mensen heeft ►

► gezegd, maar op dat moment was ik in één klap een halve meter groter.

Dat was de grote verdienste van Cardijn: dat hij ons, arbeiderskinderen, het gevoel gaf dat we méételden. Hij gaf ons een toekomst, en leerde ons dat we onszelf en elkaar uit het moeras moesten trekken. Iemand anders zou het niet komen doen.'

In het naoorlogse Brussel belandde de jonge Durnez – amper zestien – veeleer toevallig op de redactie van *De Nieuwe Standaard*, later *De Nieuwe Gids*, waar hij typist, documentalist en loopjongen was. 'Dat was ellendig. Ik wist dat ik veel meer kon, maar wéér was er dat complex: 'Ze gaan het niet geloven, want ik heb geen diploma.' Ik mocht wel wat speelse artikeltjes maken voor het personeelskrantje, en daar heeft directeur Tony Herbert mij opgemerkt. Hij was zich tijdens een vergadering blijkbaar aan het opwinden over de kwaliteit van een bepaald stuk, en mocht toen naar het personeelskrantje gewezen hebben. 'Die jongen, die kan schrijven! Die moet ge aannemen!' (*lacht*) En dat hebben ze dan maar gedaan... Ik mocht 'de gebroken armen en benen' doen, en leerde de stiel op de enige plaats waar je hem kunt leren: op straat. De redactie was een erg inspirerende omgeving. Hubert Van Herreweghen, Aster Berkhof, Marc Sleen, E. Troch (*pseudoniem van Luc Vandeweghe, nvd*), Maurice Roelants, Albert Coppé, Renaat Van Elslande... Die liepen daar allemaal rond, en ik mocht daar als snotter tussen zitten. Elke middag in de refter zat ik met grote oren te luisteren. De CVP werd zo goed als op onze redactie gesticht. Haar eerste propagandisten stonden op haar loonlijst.'

Waarom Vandermeersch geen De Smaele is

Toen begin jaren vijftig onderdelen van het bedrijf werden verkocht en de vaart er wat uit leek, stapte Durnez over naar *De Standaard*, de krant die in 1947 door Albert De Smaele opnieuw was opgericht. De Smaele overleed eind april 2009, zijn dood kreeg relatief weinig aandacht. Ten onrechte, vindt Durnez, die een kloekke, tweedelige geschiedenis van *De Standaard* schreef. 'Ik was geschokt toen ik na zijn overlijden las wat (hoofdredacteur) Peter Vandermeersch in *De Standaard* over hem schreef. Wat erin stond was, op een detail na misschien, correct. Qua feiten. Maar hij gaf dat bericht geen ziel. Hij zei niet waar De Smaele voor stond, en wat hij met de krant wou bereiken op Vlaamsgezind, geestelijk niveau. Zelfs in het in memoriam in de krant die hij groot heeft gemaakt, werd hij onder zijn waarde geschat. Net zoals hij bij het faillissement van *De Standaard* in 1976 beneden zijn waarde werd verslagen. Op zo'n moment krijg ik de indruk dat er bij *De Stan-*

daard een waterdicht beschot geplaatst is tussen de krant en haar eigen verleden. De Smaele verdiende beter.

'Iemand die tegen alle weerstanden in doet wat hij gedaan heeft, *De Standaard* opnieuw oprichten en groot maken, staat sterk in zijn schoenen. Zijn krant werd in de jaren vijftig, zelfs in de jaren zestig, door veel mensen voor een zwarte gazet versleten. Hij wilde ook een nadrukkelijk Vlaamse krant maken, zodat we amper advertenties kregen van het Franstalige Brusselse establishment. Dat is een heroïsch gevecht geweest. Ook politieke barrières heeft hij moeten overwinnen. De CVP zag met lede ogen aan hoe de familie Sap met De Smaele weer op het voorplan trad. De Smaele was een schoonzoon van Gustaaf Sap, minister voor de Katholieke Partij en tot zijn dood in 1940 de sterke man van *De Standaard*. Ze hadden met die man zoveel problemen gehad, en nu waren ze daar terug!

'Van die kleine, zogezegd zwarte gazet maakte hij een normale Vlaamsgezinde krant. Hij zette duidelijke lijnen uit. De krant belandde bijvoorbeeld niet in het Volksuniecamp, maar voer een CVP-koers. Door tegenstanders werd gezegd dat wij een partijkrant waren die de CVP slaafs volgde. Terwijl het vaak andersom was: de CVP volgde ons! In alles bleef hij wel steeds nadrukkelijk Vlaams. De splitsing van Leuven zou er zonder De Smaele en grote redacteuren als Guido van Hoof en Manu Ruys helemaal anders hebben uitgezien, en ze zou zeker langer op zich hebben laten wachten.

'Albert De Smaele volgde ons werk van nabij, wat niet wil zeggen dat hij alles dicteerde of censureerde. Vooral in het begin

kon hij, als een ware hoofdredacteur, inspireren. Hij heeft Maria Rosseels, die in de krant toch vrij ver ging in haar artikelen over het geloof en de positie van de vrouw, nooit proberen te sturen. Toen ik in de jaren vijftig over de sociale problematiek van de Vlaamse arbeiders schreef, heeft hij me gesteund. Terwijl het uiteindelijk reportages waren die in *Het Volk*, een vakbondskrant, hadden kunnen staan. 'Waarom schrijft gij niet in *Het Volk*?' werd mij dan gevraagd. 'Omdat ik in *De Standaard* schrijf', antwoordde ik.' Durnez lacht breeduit, en voegt eraan toe: 'Ik heb in de krant stakingen verdedigd waar hij als patroon tegen was. Hij heeft me daar nooit iets over gezegd. Het moest goed gedaan zijn, dat was alles.'

Wat precies tot het faillissement van de hele Standaardgroep in 1976 heeft geleid, weet Durnez niet. 'Ik ben nog niemand tegengekomen die het mij precies heeft kunnen zeggen, De Smaele zelf zei er niets over. Wellicht was het een samenloop van tegenslagen, de oliecrisis en iets te forse investeringen in Frankrijk. Misschien heeft De Smaele zijn hand overspeeld.' Was hij na het faillissement bitter? 'Hij liet het in ieder geval niet blijken. Al zei hij telkens als ik vroeg wat hij van de

GASTON DURNEZ

'De Standaard volgde de CVP niet. De CVP volgde ons!'